

ΠΡΟΛΗΨΗ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ

Ειδική έκθεση 2014 (άρθρο 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών)

Σύσταση / Προετοιμασία

Διεθνής παρουσία

Παρακολούθηση των χώρων κράτησης

Επισκέψεις – αυτοψίες σε φυλακές

Η παρούσα έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη το έτος 2014, ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων, σύμφωνα με την αρμοδιότητά του κατ' άρθρο δεύτερο Ν. 4228/2014.

Σύσταση / Προετοιμασία

Βασανιστήριο δεν είναι μόνο η συστηματική πρόκληση πόνου αλλά και κάθε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση που υποβιβάζει την ανθρωπίνη υπόσταση. Η χρήση βασανιστηρίων προσβάλλει την ανθρωπίνη αξιοπρέπεια και στοχεύει στην εκμηδένιση της προσωπικότητας του θύματος. Πέρα από εγκληματική πράξη, βάσει του εθνικού αλλά και του διεθνούς δικαίου, αποτελεί μια στάση αντίθετη στον ανθρωπινό πολιτισμό. Χώροι όπως φυλακές, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία, αστυνομικά κρατητήρια κ.ά. αποτελούν εστίες κινδύνου για την ανθρωπίνη αξιοπρέπεια. Οι επισημάνσεις έγκυρων, εθνικών ή και διεθνών, φορέων για την κατάσταση των δικαιωμάτων στους χώρους αυτούς γεννούν ανησυχία. Η Ελλάδα, όμως, δεν πρέπει να περιμένει τις μομφές διεθνών οργανισμών, αλλά να αναλάβει πρωτοβουλίες για να ανταποκριθεί στην πρόκληση της πρόληψης.

Ένα τέτοιο σημαντικό βήμα έγινε με τον Ν. 4228/2014, με τον οποίο κυρώθηκε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της ΓΣ των ΗΕ. Με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού, ο Συνήγορος ορίστηκε «Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων». Μάλιστα, ο Συνήγορος μετείχε ήδη το 2012, με εκπροσώπους

του, στην ομάδα εργασίας που επεξεργάστηκε το αντίστοιχο νομοσχέδιο.

 Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται την ελευθερία τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές, και, τέλος, την υποβολή προτάσεων και παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων.

Ήδη ο Συνήγορος, με την ευκαιρία της ημέρας του ΟΗΕ για την υποστήριξη των θυμάτων βασανιστηρίων (26 Ιουνίου), επισήμανε ότι θα ασκήσει με ακριβοδίκαιο και εποικοδομητικό τρόπο την αποστολή του*.

Με το τέταρτο άρθρο Ν. 4228/2014 ορίστηκε ότι ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης διενεργεί επισκέψεις σ' όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Μάλιστα, κατά τη διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυχτερινές ώρες. Η επίσκεψη του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξάλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 παράγρ. 9 του Συντάγματος και του Ν. 3094/2003, ο Συνήγορος έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο.

Για την υλοποίηση της αποστολής, που ανατέθηκε στον Συνήγορο, αρχικά εκ-

δόθηκε κανονιστική απόφαση με την οποία συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας με αντικείμενο τα θέματα του «Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης» (ΕΜΠ), υπό την ευθύνη Βοηθού Συνηγόρου. Η ομάδα αυτή ανέλαβε τον ενιαίο χειρισμό των θεμάτων αυτών και την αποτελεσματική οργάνωση και εφαρμογή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης, τη διενέργεια επισκέψεων – αυτοψιών, καθώς και την πραγματοποίηση συναντήσεων και συνεργασιών με στελέχη της διοίκησης. Παράλληλα, στην ομάδα εργασίας ανατέθηκε ο συντονισμός όλων των συναφών δράσεων του Συνηγόρου, καθώς και η πρόταση, υλοποίηση και παρακολούθηση του ετήσιου σχεδίου δράσης του για τα θέματα του ΕΜΠ. Με νεότερη απόφαση ορίστηκαν τα μέλη της ομάδας εργασίας και οι συντονιστές της. Η ομάδα άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο του 2014, οπότε έγινε ενημέρωση των μελών και κατανεμήθηκαν ρόλοι. Έγινε προγραμματισμός δράσεων, ενώ το διάστημα μέχρι το τέλος του έτους 2014 ορίστηκε ως χρόνος προετοιμασίας.

Παράλληλα, στο πλαίσιο της προετοιμασίας, ο Συνήγορος ενημέρωσε τα αρμόδια υπουργεία σχετικά με τη νέα αρμοδιότητά του, σημείωσε ότι η συγκεκριμένη αποστολή αποτελεί διεθνή υποχρέωση της χώρας για την οποία θα υπάρχει τακτική ενημέρωση των αρμόδιων οργάνων του ΟΗΕ και ζήτησε τη συνεργασία τους για την επιτυχή υλοποίησή της. Ζήτησε, παράλληλα, να ενημερώσουν περαιτέρω όλες τις υπηρεσίες που υπάρχουν στην αρμοδιότητά τους, προκειμένου να παράσχουν, σύμφωνα με τον νόμο, κάθε συνδρομή στην εκτέλεση του συγκεκριμένου έργου. Στο πλαίσιο προετοιμασίας και ενημέρωσης του κοινού

αλλά και των δημόσιων υπηρεσιών για τη νέα αρμοδιότητα, ο Συνήγορος διοργάνωσε ανοικτή εκδήλωση με θέμα: «Καταπολέμηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης: Διεθνείς εμπειρίες και ελληνικές προοπτικές» (8.12.2014). Στην εκδήλωση αυτή ειδικοί επιστήμονες αλλά και εκπρόσωποι φορέων κλήθηκαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη του σχετικού προβληματισμού. Παράλληλα, για την εκπαίδευση του προσωπικού του Συνηγόρου που στελεχώνει τον ΕΜΠ διοργανώθηκε εκπαιδευτικό εργαστήριο (9.12.2014) με θέμα: «Πρόληψη των βασανιστηρίων: Δυσκολίες και καλές πρακτικές». Στο σεμινάριο αυτό κλήθηκαν να καταθέσουν απόψεις και κυρίως εμπειρίες από αντίστοιχο έργο εκπρόσωποι διεθνών οργανισμών (CPT, APT), ΕΜΠ άλλων χωρών (Αυστρία) αλλά και εθνικών φορέων (Ειδική Επιτροπή Προστασίας Δικαιωμάτων Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές).

Διεθνής παρουσία

Έπειτα από την ανάληψη των νέων αρμοδιοτήτων και καθηκόντων εκ μέρους του Συνηγόρου, εκπρόσωπος της Υποεπιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (SPT) του ΟΗΕ επικοινωνήσε εγγράφως με τον Συνήγορο εκφράζοντας την προθυμία της Υποεπιτροπής για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχούς διαλόγου και πιθανών μορφών συνεργασίας. Η Υποεπιτροπή δήλωσε επίσης έτοιμη να παράσχει συμβουλές, πείρα και εξειδίκευση σχετικά με τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι Εθνικοί Μηχανισμοί Πρόληψης, επισημαίνοντας ότι προσβλέπει σε μια γόνιμη συνεργασία και ανταλλαγή εμπειριών και ιδεών με τον Συνήγορο.

Κλιμάκιο του Συνηγόρου, στο πλαίσιο επίσκεψής του στο Βελιγράδι, συναντήθηκε με τον Βοηθό Συνήγορο της Σερβίας, ο οποίος ενεργεί ως υπεύθυνος του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων της Δημοκρατίας της Σερβίας και, παράλληλα, είναι μέλος της Υποεπιτροπής Πρόληψης των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ. Στο πλαίσιο της επίσκεψης αντηλλάγησαν απόψεις σχετικά με ζητήματα που συνδέονται με τη σύσταση των μηχανισμών, την καλή λειτουργία και καλές πρακτικές. Τέλος, εκφράστηκε εκατέρωθεν η διαθεσιμότητα των ομολογων θεσμών για πιο στενή συνεργασία στο σχετικό πεδίο. Στο ανωτέρω πλαίσιο ειδικός επιστήμονας του Συνηγόρου συμμετείχε σε διήμερη εκδήλωση (Βελιγράδι, 27-28.11.2014), την οποία οργάνωσε ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων της Σερβίας σε συνεργασία με τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Η εν λόγω εκδήλωση συνίστατο αφενός στην πρώτη συνάντηση του περιφερειακού δικτύου Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (στο οποίο ο Συνήγορος συμμετείχε ως παρατηρητής), αφετέρου σε συνέδριο με θέμα «Η πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης και η καταπολέμηση της ατιμωρησίας», στο οποίο συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, εκπρόσωποι της Υποεπιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ (SPT) και του Οργανισμού για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (APT).

Ο Συνήγορος συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης των Βασανιστηρίων, στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιείται, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ανασκόπηση των

πληροφοριών που κρίνονται σημαντικές για τους εθνικούς μηχανισμούς πρόληψης των βασανιστηρίων χωρών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σκοπός του δικτύου είναι η ενημέρωση, σε συνεχή βάση, των εθνικών μηχανισμών για τις εξελίξεις σχετικά με τη δράση των μηχανισμών, τις νομοθετικές πρωτοβουλίες, σε εθνικό επίπεδο, αλλά και τις αναπτυσσόμενες καλές πρακτικές.

Παρακολούθηση των χώρων κράτησης

Ο Συνήγορος, στο πλαίσιο της πολυχρονης εμπειρίας του, έχει ασχοληθεί εκτεταμένα με την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους, αναδεικνύοντας σταθερά τα προβλήματα που εντοπίζει και καταθέτοντας αντίστοιχες προτάσεις (βλ. π.χ. *Ετήσια Έκθεση 1999*, σ. 78 επ. και *Ετήσια Έκθεση 2013*, σ. 68 επ.). Σ' αυτή τη λογική, ο Συνήγορος αρκετές φορές αναλαμβάνει ευρύτερη δράση στο πεδίο, με την ενεργοποίηση του θεσμικού εργαλείου της αυτεπάγγελτης έρευνας. Μια τέτοια δράση εκφεύγει του παραδοσιακού διαμεσολαβητικού ρόλου του Συνηγόρου και της ενεργοποίησης του ρόλου του μετά την υποβολή ατομικής αναφοράς, με στόχο τη διερεύνηση των συνθηκών κράτησης των κρατουμένων, τον εντοπισμό τυχόν δομικών προβλημάτων και τη συμβολή στην ορθολογική αντιμετώπιση αυτών.

Στο πλαίσιο αυτό ο Συνήγορος, σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 103 παράγρ. 9), τον Ν. 3094/2003 (άρθρο 4 παράγρ. 5), τον Σωφρονιστικό Κώδικα (άρθρο 52 παράγρ. 7) αλλά και ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων, απέστειλε, εντός του έτους 2014, σχετι-

κές εκθέσεις επίσκεψης – αυτοψίας με τα ευρήματα, τις διαπιστώσεις και τις προτάσεις του, ύστερα από επισκέψεις που είχε πραγματοποιήσει. Είχαν προηγηθεί επισκέψεις – αυτοψίες στα καταστήματα κράτησης Διαβατών, Κω, Κομοτηνής και Κέρκυρας με την επακόλουθη υποβολή προτάσεων για μια σφαιρικότερη προσέγγιση του σωφρονιστικού ζητήματος, αλλά και για τη λήψη των αναγκαίων, άμεσων και μεσοπρόθεσμων, βελτιωτικών μέτρων. Ο Συνήγορος υπογράμμισε ότι ο «υπερπληθυσμός» αποτελεί ζήτημα αιχμής για τη διασφάλιση του σκληρού πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ επισημαίνονται η ακαταλληλότητα των κτιριακών υποδομών, η ανεπάρκεια ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού. Εξάλλου, για το Κατάστημα Κράτησης Τρίπολης ο Συνήγορος επισήμανε ότι μετά και την καταδίκη της χώρας από το ΕΔΔΑ, για τις συνθήκες κράτησης, θα πρέπει να εξεταστεί, μεταξύ άλλων, ακόμη και το ενδεχόμενο άμεσης διακοπής της λειτουργίας του, εφόσον δεν ληφθούν επείγοντα βελτιωτικά μέτρα. Τέλος, ο Συνήγορος ζήτησε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης την ανάληψη πρωτοβουλιών για την υλοποίηση ενός πλαισίου συνεργασίας.

 Εξάλλου, από επισκέψεις – αυτοψίες σε αστυνομικά κρατητήρια διαπιστώθηκε το σοβαρό ζήτημα της μακρόχρονης παραμονής ποινικών κρατουμένων σ' αυτά. Το πρόβλημα αυτό, παρότι έχει επισημανθεί emphatically από τον Συνήγορο (ήδη από το 2007), αλλά έχει οδηγήσει και σε πολλές καταδικαστικές αποφάσεις από το ΕΔΔΑ, όχι μόνο δεν επιλύθηκε αλλά παρουσίασε όξυνση κατά το 2014, καθώς συνδέεται άρρηκτα με το συστημικό πρόβλημα της υπερπλήρωσης των φυλακών. Έτσι, χώροι

αστυνομικής κράτησης έχουν μετατραπεί άτυπα σε φυλακές, με συνέπεια να προσβάλλονται σοβαρά τα δικαιώματα των κρατουμένων.

Η διοικητική κράτηση των υπό επιστροφή αλλοδαπών, τόσο σε κέντρα κράτησης όσο και σε αστυνομικά κρατητήρια (βλ. αναλυτικά «Επιστροφές αλλοδαπών»), θα αποτελέσει πεδίο ενεργοποίησης του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων εντός του επόμενου έτους. Πρόκειται για ζήτημα που έχει επανειλημμένα απασχολήσει τον Συνήγορο και παραμένει ένα κρίσιμο ζήτημα, καθώς η κράτηση πλήττει εξ ορισμού το ατομικό αγαθό της προσωπικής ελευθερίας, αλλά κυρίως διότι το εν λόγω μέτρο φαίνεται να προσλαμβάνει πλέον έναν γενικευμένο και αμιγώς τιμωρητικό χαρακτήρα.

Επισκέψεις – αυτοψίες σε φυλακές

Στις 22.1.2014 ο Συνήγορος επισκέφθηκε το Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Κασσάνδρας. Ήταν η πρώτη επίσκεψη σε αγροτικό κατάστημα κράτησης και ο Συνήγορος τόνισε την ανάγκη στρατηγικού σχεδιασμού για τα αγροτικά καταστήματα κράτησης καθώς και θέσπισης εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας για την ενίσχυση του θεσμού, αλλά και την αποσυμφόρηση των λοιπών φυλακών της χώρας. Παράλληλα, ο Συνήγορος επισήμανε την ανάγκη βελτίωσης των κτιριακών εγκαταστάσεων, στελέχωσης με εξειδικευμένο προσωπικό, ενίσχυσης του προσωπικού φύλαξης, καθώς και λειτουργίας προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Στις 6.2.2014 ο Συνήγορος επισκέφθηκε τη Δικαστική Φυλακή Ιωαννίνων, την

οποία είχε και κατά το παρελθόν επισκεφθεί (2000, 2009), καταγράφοντας αναλυτικά τις παρατηρήσεις του και καταθέτοντας αντίστοιχες προτάσεις βελτίωσης. Σημειώνεται ότι για τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων στη συγκεκριμένη φυλακή υπήρξαν τέσσερις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) που διαπίστωναν παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ, δηλαδή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, ιδίως λόγω του υπερπληθυσμού των κρατουμένων. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι έχουν ληφθεί κάποια μέτρα για τη μείωση του αριθμού των κρατουμένων, ο Συνήγορος δεν εντόπισε εκτενείς μεταβολές στις υποδομές και τη λειτουργία της φυλακής, όπως υπέδειξαν οι εκθέσεις του και επιβάλλουν οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Στις 7.10.2014 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη από κλιμάκιο του Συνηγόρου στη φυλακή Χίου, την οποία δεν είχε ποτέ στο παρελθόν επισκεφθεί. Πέρα από την αναλυτική καταγραφή των υποδομών και του ανθρώπινου δυναμικού (προσωπικού και κρατουμένων), το κλιμάκιο συνεργάστηκε με τη διεύθυνση του καταστήματος αλλά και με τους κρατούμενους. Ακολούθως, κατέληξε σε διαπιστώσεις – συμπεράσματα και υπέβαλε αντίστοιχες προτάσεις βελτίωσης σε θέματα: διαβίωσης, σίτισης, υγειονομικής περίθαλψης, κτιριακών βελτιώσεων, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, τακτικών αδειών, πειθαρχικών ποινών.

Κρίσιμο σημείο, εν γένει προβληματισμού, αποτελεί το πλήθος των καταδικαστικών αποφάσεων του ΕΔΔΑ για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα και τα αστυνομικά κρατητήρια της χώρας. Ωστόσο, οι αποφάσεις

του ΕΔΔΑ, οι εκθέσεις και η δημόσια δήλωση της CPT, αλλά και οι εκθέσεις του Συνηγόρου φαίνεται να μην οδηγούν σε καίριες μεταβολές, καθώς συχνά, εκ μέρους των αρχών, προβάλλεται το επιχείρημα της στενότητας των διατιθέμενων πόρων. Ο Συνήγορος όμως εκτιμά ότι:

- Η όποια στενότητα πόρων δεν επιτρέπεται να αχθεί σε βαθμό παραβίασης του σκληρού πυρήνα των δικαιωμάτων των εγκλειστών σε κάθε είδους χώρους, ιδίως στη δομικού χαρακτήρα προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.
- Αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα η εκτίμηση του σωφρονιστικού ζητήματος στη χώρα υπό το πρίσμα μίας «ολιστικής» επανεξέτασης της λειτουργίας του ποινικού συστήματος και της αλληλεπίδρασης των επιμέρους επιπέδων του, ήτοι το νομοθετικό (σύστημα ποινών), το δικαστικό (επιμέτρηση ποινών) και το σωφρονιστικό (συνθήκες κράτησης).
- Απαιτείται η άμεση επανεξέταση των όρων και προϋποθέσεων επιβολής διοικητικής κράτησης σε αλλοδαπούς παράτυπους μετανάστες και αιτούντες άσυλο, καθώς και η εύλογη διάρκεια αυτής.

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου www.synigoros.gr.

Οι αστερίσκοι [*] μέσα στο κείμενο παραπέμπουν σε κατάλογο συνδέσμων (www.synigoros.gr/?i=stp.el.links2014) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.
